

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ З ВОДІННЯ БОЙОВИХ МАШИН

FORMS OF ORGANIZATION OF TRAINING OF FUTURE OFFICERS IN DRIVING COMBAT MACHINES

Мета статті полягає в обґрунтуванні організаційних форм військово-практичної підготовки майбутніх офіцерів з водіння бойових машин залежно від етапу навчання. Форми організації навчання залежать від періоду навчання, місця проведення практичних занять та індивідуальних особливостей курсантів. З'ясовано, що для формування початкових і складних професійних навичок майбутніх офіцерів застосовуються фронтальна, фронтально-групова й індивідуальна форми навчання. Фронтальна форма виробничого навчання використовується на початковому етапі навчання і передбачає виконання всіма курсантами однакового завдання. Фронтально-групова форма передбачає формування початкових навичок і умінь із виконання комплексних завдань невеликою підгрупою. Індивідуальна форма навчання забезпечує формування професійних навичок і умінь зі складного комплексу дій самостійно і за допомогою інструкційної документації та модульних пакетів. Специфіка практичного навчання передбачає тісний взаємозв'язок між фронтальною, груповою й індивідуальною формами навчання.

З огляду на те, що курсанти мають різний рівень практичного досвіду, для відпрацювання потрібних умінь і навичок з водіння бойових машин нами розробляються індивідуальні програми навчання. Завдяки індивідуальній формі навчання курсанти можуть здійснювати самостійно поетапне формування вмінь і навичок з водіння бойових машин. Розроблено три види індивідуальних програм: для курсантів, які не мали попереднього практичного досвіду з водіння; для курсантів, які мали достатній практичний досвід з водіння.

На всіх етапах практичного навчання з водіння бойових машин велика увага приділяється якісному і раціональному інструктуванню курсантів. Інструктування складається із вступного, поточного та заключного інструктажів. Цінність інструктажів полягає в їхній стислості, чіткості, насиченості змістом.

Ключові слова: військово-практична підготовка, курсанти, форми організації навчання, інструктування, водіння бойових машин.

The purpose of the article is to substantiate the organizational forms of military-practical training of future officers in driving combat vehicles and cars, depending on the stage of training. Forms of training organization depend on the period of study, the place of practical classes and individual characteristics of cadets. It was found that frontal, frontal-group and individual forms of training are used to form the initial and complex professional skills of future officers. The frontal form of industrial training is used at the initial stage of training and involves all cadets to perform the same task. Front-group form involves the formation of initial skills and abilities to perform complex tasks in a small subgroup. The individual form of training provides the formation of professional skills and abilities from a complex set of actions independently and with the help of instructional documentation and modular packages. The specifics of practical training provide a close relationship between frontal, group and individual forms of training.

Given the fact that cadets have different levels of practical experience, to develop the necessary skills and abilities to drive combat vehicles and cars, we develop individual training programs. Thanks to the individual form of training, cadets have the opportunity to independently develop the gradual formation of skills and abilities to drive combat vehicles and cars. Three types of individual programs have been developed: for cadets who had no previous practical driving experience; for cadets who had little practical driving experience; for cadets who had sufficient practical driving experience.

At all stages of practical training in driving combat vehicles and cars, much attention is paid to quality and rational instruction of cadets. Instruction consists of introductory, current and final briefings. The value of instruction is its brevity, clarity, richness of content.

Key words: military-practical training, cadets, forms of training organization, instructing, driving combat vehicles.

УДК 37.03:811:355.23

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/41/1.17>

Блажко А.С.,

викладач кафедри водіння бойових машин та автомобілів Національної академії сухопутних військ імені Петра Сагайдачного

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Успіх освітнього процесу у військових закладах вищої освіти, ефективність кожного заняття як його структурної складової частини залежать від умінь педагога підготувати й організувати процес теоретичного та практичного навчання, забезпечити міцне засвоєння навчального матеріалу та формування якісних умінь і навичок як у навчальних аудиторіях, так і на полігонах. Від вибору раціональних форм організації освітнього процесу залежить ефективність підготовки майбутніх офіцерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Педагогічні дослідження різних аспектів підготовки майбутніх офіцерів з водіння бойових машин за різними формами та методами здійснювали А. Блажко, М. Мацик (вирішення навчально-бойових завдань на основі кейс-методу) [1], А. Ніколаєв (моделювання методичної системи практичного курсу водіння бойових машин) [4], В. Рій (різноманітної професійно-практична підготовка з тактики водіння бойових машин) [5], П. Ткачук, М. Чорний, Р. Долгов, С. Степанов, А. Ніколаєв, Ю. Вяткін (методика освоєння водіння бойових машин) [7] та інші.

Мета статті – обґрунтування організаційних форм військово-практичної підготовки майбутніх офіцерів з водіння бойових машин залежно від етапу навчання.

Виклад основного матеріалу. Форми навчання є видами організації взаємодії здобувачів освіти з педагогом та один з одним на навчальному занятті [3]. Під формою навчання розуміється логічно завершена організація, у нашому випадку – процесу освоєння водіння бойових машин, якому властиві системність, цілісність, логічність, режим проведення занять. Ми розглядаємо форми навчання, які забезпечать формування в курсантів практичних умінь і навичок водіння бойових машин. Оскільки військово-практична підготовка здійснюватиметься протягом кількох семестрів, то, звичайно, форми її організації будуть відрізнятися одна від одної і залежати від періоду навчання, місця проведення практичних занять та індивідуальних особливостей курсантів. Так, для формування початкових і складних професійних навичок із водіння бойових машин у майбутніх офіцерів нами були застосовані фронтальна, фронтально-групова й індивідуальна форми навчання. Фронтальна форма виробничого навчання використовується на початковому етапі навчання і передбачає виконання всіма курсантами однакового завдання. Завдяки цьому педагог працює з усією групою, проводить спільне для всіх інструктування з відпрацюванням правильності рухів, темпу і швидкості виконання дій, доведення дій до автоматизму. Фронтально-групова форма передбачає формування початкових навичок і умінь з виконання комплексних завдань невеликою підгрупою. До таких завдань належать: відпрацювання вправ, зокрема й за алгоритмом дій, виконання простого чи складного комплексу дій тощо. Індивідуальна форма навчання забезпечує формування професійних навичок і умінь зі складного комплексу дій самостійно і за допомогою інструкційної документації та модульних пакетів [6, с. 132]. Специфіка практичного навчання передбачає тісний взаємозв'язок між фронтальною, груповою й індивідуальною формами навчання.

Розглянемо більш детально організацію навчання з формування професійних умінь і навичок з водіння бойових машин за фронтальною формою навчання. Такі заняття необхідно розцінювати не стільки з погляду послідовності їхніх етапів, скільки з позиції постановки та досягнення дидактичної мети, ефективної пізнавальної діяльності курсантів, результативності навчання. Мета, яка досягається під час фронтальної форми навчання, така: формування початкових навичок і умінь усією групою, водночас відпрацювання правильності вмінь з водіння, відпрацювання темпу та швидкості руху техніки, автоматизація дій тощо.

Формування вмінь і навичок є складним процесом, що складається з таких етапів: усвідомлення призначення і будови бойових машин, визначення сутності дій та прийомів роботи з технікою; опанування первинних навичок водіння бойових машин, засвоєння послідовності здійснення відповідних комплексних завдань; удосконалення умінь і автоматизація навичок з водіння бойових машин.

Під час фронтально-групової форми досягається мета формування професійних навичок і умінь невеликою групою курсантів, відпрацювання вправ виконання комплексних завдань за алгоритмом дій.

Індивідуальна форма занять має на меті формування професійних навичок і умінь курсанта з виконання складних комплексних завдань самостійно за допомогою документації письмового інструктування. Як уважає С. Гончаренко, індивідуальне навчання тісно пов'язане з індивідуалізацією процесу навчання. Індивідуалізація процесу навчання є такою організацією освітнього процесу, за якої вибір способів, прийомів, темпу навчання враховує індивідуальні особливості здобувачів [3, с. 144].

З огляду на те, що курсанти мають різний рівень практичного досвіду, для відпрацювання потрібних умінь і навичок з водіння бойових машин нами розробляються індивідуальні програми навчання. Завдяки індивідуальній формі навчання курсанти можуть здійснювати самостійно поетапне формування вмінь і навичок з водіння бойових машин. Нами розроблено три види індивідуальних програм: для курсантів, які не мали попереднього практичного досвіду з водіння; для курсантів, які мали незначний практичний досвід з водіння; для курсантів, які мали достатній практичний досвід з водіння. Індивідуальні програми передбачали тільки формування умінь і навичок з водіння бойових машин більш складного рівня. Зміст індивідуальних програм постійно корегується та допрацьовується.

Якщо якість підготовки якоюсь мірою не задовольняє вимогам, через зворотний зв'язок вводяться корективи у процес навчання (змінюються тематика занять, навчальний час, витрата мотресурсів, методичні прийоми). Водночас можуть підвищуватися вимоги до початкового рівня знань і навичок курсантів [7, с. 31].

Ми погоджуємося з позицією А. Ніколаєва щодо етапів професійної підготовки курсантів: «адаптивний етап, коли відбувається перебудова стилю пізнавальної діяльності курсанта, актуалізується здатність до самостійної відповідальності за результати навчання; трансформаційний, під час якого досвід опанування знаково-символьної системи комунікації використовується у вирішенні тренувальних завдань у взаємодії; інтегративний етап, під час якого відбувається реалізація різних

моделей військово-професійної діяльності та розуміння курсантами своєї ролі» [4, с. 279].

На всіх етапах практичного навчання з водіння бойових машин велика увага приділяється якісному і раціональному інструктуванню курсантів. Інструктування складається із вступного, поточного та заключного інструктажів. Цінність будь-якого з інструктажів становить його стислість, а також чіткість і насиченість змістом, який повинен розкривати сутність прийомів, операцій, процесів, організацію виконання завдання тощо. Окрім того, правильна організація і проведення інструктування формує в курсантів конкретні знання з водіння бойових машин, підвищує інтерес до опанування нових знань і вмінь.

Під час вступного інструктування відбувається актуалізація теоретичних знань, розглядаються способи освоєння водіння, практичний показ дій. Інструктування цього виду зазвичай проводиться фронтально, для всієї групи або підгрупи. Час, відведений на вступне інструктування, може бути різним. На перших етапах курсантам необхідне докладніше і повне інструктування з виконання прийомів з водіння бойових машин. Також береться до уваги той факт, що завелика кількість часу, відведеного на вступне інструктування, може бути неефективною. Цільова настанова під час фронтальної та фронтально-групової форм забезпечує мотивацію, стимулює пізнавальну активність курсантів. Актуалізація опорних знань і досвіду курсантів забезпечує якісне сприйняття та засвоєння нового матеріалу.

На пізніших етапах практичного навчання, коли курсанти на базі засвоєних прийомів, способів та операцій відпрацьовують уміння і навички з водіння бойових машин, виконують комплексні завдання, вступне інструктування має інший характер. На цьому етапі інструктування надає «алгоритм розв'язання навчально-бойових завдань: характеристика навчально-бойової завдання; з'ясування об'єктів та суб'єктів процесу; характеристика взаємодії учасників; визначення причин, що ускладнюють ситуацію; конкретизація завдання, яке необхідно розв'язати; проектування рішення; конструювання, що передбачає операції з поєднання всіх компонентів процесу відповідно до мети завдання; аналіз результатів розв'язання завдання» [1, с. 180]. Тут інструктування з виконання дій проходить із залученням курсантів до аналізу завдання, вимог до якості його виконання, можливих проблем тощо.

Основна частина занять із водіння бойових машин передбачає поточне інструктування. Поточний інструктаж здійснюється педагогом у процесі виконання вправ курсантами. Формування орієнтованої основи нових способів дій є основною складовою частиною поточного інструктування. Визначають два типи орієнтованої основи діяльності: 1) орієнтована основа, яка включає опис дій

і короткі вказівки з виконання цих дій за алгоритмом, що характерно для першого етапу навчання; 2) орієнтована основа, яка спирається на самостійний пошук засобів і способів виконання виробничих завдань [6, с. 101]. Якщо під час практичної підготовки курсант «засвоїть на декількох часткових явищах (наприклад, тактика водіння бойових машин) основні інваріантні знання, навички, уміння, які породжують усю множину часткових (особливих) знань як свої варіанти, то далі він буде здатний розібратися самостійно в більшості випадків без додаткового спеціального навчання» [5, с. 215]. До дидактичних особливостей використання другого типу орієнтованої основи діяльності належать: поетапне підвищення вимог до кінцевого результату навчання; поступове підвищення ступеня самостійності здобувачів; постійне навчання здобувачів способів самоконтролю з виконання дій; поступова автоматизація окремих компонентів засвоєної операції, тобто початок формування навички.

У разі фронтальної форми завдяки поточному інструктуванню забезпечується контроль за виконанням навчального завдання всією групою, даються загальні рекомендації. У процесі використання фронтально-групової й індивідуальної форм поточне інструктування доцільно проводити у вигляді індивідуальної допомоги курсантам у разі необхідності.

Заключне інструктування передбачає аналіз виконаних завдань, обговорення помилок, підбиття підсумків заняття, надання індивідуальної допомоги курсантам тощо. У процесі заключного інструктування звертається увага на типові недоліки та їх усунення, а тому цей вид інструктування передбачити важко.

У процесі формування вмінь і навичок з водіння бойових машин застосовується не лише усне, а й письмове інструктування, зважаючи на прикладну практичну спрямованість завдань і набутий практичний досвід курсантів. Технічна і технологічна документація, до якої належать креслення, інструкції, алгоритми дій, операційні, інструктивні та технологічні карти, є важливим джерелом навчальної інформації, яка відіграє значну роль під час самостійного опрацювання. Але варто зауважити, що лише письмове інструктування негативно впливає на успішне формування уявлень у курсантів про правильну послідовність дій. Тому обсяг інформації у вказаній документації має бути відповідати практичному досвіду курсантів.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що військово-практична підготовка є складним дидактичним процесом, який вимагає від педагога дидактичної грамотності з якісного формування як початкових, так і складних умінь і навичок водіння бойових машин на основі різних методів та форм організації навчання. Специфіка

військово-практичної підготовки передбачає тісний взаємозв'язок між фронтальною, груповою й індивідуальною формами навчання.

Перспективи досліджень із зазначеної проблематики вбачаємо в розробленні шляхів реалізації різних форм навчання для теоретичних і практичних курсів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Блажко А., Мацик М. Підготовка майбутніх офіцерів до вирішення навчально-бойових задач на основі кейс-метода. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2021. Вип. № 37. Т. 1. С. 179–184.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
3. Николаєв А. Моделювання методичної системи практичного курсу водіння бойових машин. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2021. Вип. № 37. Т. 2. С. 278–282.
4. Рій В. Різномірне професійно-практична підготовка з тактики водіння бойових машин. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 39. С. 214–217.
5. Скакун В. Организация и методика профессионального обучения : учебное пособие. Москва : Форум ; Инфра, 2007. 336 с.
6. Водіння бойових машин : навчально-методичний посібник / П. Ткачук та ін. Львів : НАСВ, 2016. 300 с.